

lastnosti pod pogoji socialistične stvarnosti, vendar pa ostaja prav tako kakor prej pravičen in jasen izraz ljudskega ocenjevanja dogodkov, utelešenega v umetniških podobah besednega in glasbenega ustvarjanja.

»Sovjetskaja etnografija« 1947, № 4.

Prevedel Milko Matičetov

Opomba prevajalca

Poročilo o tridesetletnem delu sovjetskih folkloristov sem prevedel v celoti, le kako opombo sem včasih skrajšal ali pa tudi izpustil. Suho naštevanje del, ki jih pri nas sploh ni mogoče dobiti, bi bilo namreč odvečno.

Glede terminologije pripominjam, da se je zaradi precejšnje zmede v naši strokovni in nestrokovni literaturi uredništvo »Slov. etnografa« že med pripravo I. letnika odločilo opustiti presplošni izraz »narodopisje«, ki naj ga dosledno nadomestita »etnografija« in deloma »folklor«. Na etnografijo naletimo v slovenskem besedilu že pred 110 leti v knjigi, ki je revolucionarna tudi po tem, ker je prva uvedla gajico (Vraz, Nar. pesni ilirske, str. XXIV). Folklor (pri masc. obliki »folklor« vztraja po Glonarju samo še Fr. Marolt) se pojavi sicer mnogo kasneje pri nas — v Ljubljanskem zvonu so jo n. pr. rabili v osemdesetih letih Strekelj in drugi —, vendar se mi zdi danes nenadomestljiva (gl. zgoraj, str. 76 in op. 6).

Ljudski pesnik Anton Lesičnik

Francè Kotnik

Anton Lesičnik poje o svojem življenju:

1. <i>Eno lepo, novo pesem
vam hočem jes zapet,
vsem fantam in dekletam
njo dam zan lep izgled.</i>	5. <i>Ko sem bil v desetem leti,
sem morav zibati
ti mlajši dve dekleti
per rajnem Kružniki.</i>
2. <i>To pesem som študirav
na svet'ga Jurja dan,
ko som no mav fantazirov,
sem bil od vinca pijan.</i>	6. <i>Dve okrogli leti
sem morav služiti
pr sami laški repi
pr rajnem Šolarji.</i>
3. <i>To provo moje leto,
ko som jaz rojen bil,
sem živel na tem svetu
objokan in vesel.</i>	7. <i>V tem štiridesetem leti
en taužent osem sto
smo mogli slovo vzeti,
prestajt se h Judežu.</i>
4. <i>Na Silovci per Roženi
sem jes odziban bil,
v eni zibelki leseni
si dojsti joka vžil.</i>	8. <i>Le tam sem ovce pasov
per svojih sedem let,
per ovceh veleke zrastel,
potem pa hlapec bit.</i>

9. *Som bil v tem dvajstem leti, som mislil, bom soldat, pa meo sem dve dekleti, tak nisem smeo ostaf.*
10. *Na prevaljskih fužinah sem potlej pudler bil, po Kotleh, po Brdinjah pogosto moštej pil.*
11. *Zapustiv sem fužine gratal som en kauc, lep cajgnast iz grašine, som dobar bil delavc.*
12. *Potem sem se povrnil na Prevale nazaj, al sem kaj prav obrnil, je vsak previzhan zdaj.*
13. *Te prevaljske fužine prav doro jes poznam, dr dela in vročine krez glavo dojsti 'mam.*
14. *Po berkeh se pobijam, že svojih petnajst liet pa gnarce ose zapijam, da nimam groša pried.*
15. *V mojih sedajnih letah vesievo jes živim, per fanteh, per dekletah najraj se gor držim.*
16. *Sestre no pa brati so vsi ožeženi, moj oče, moja mati so vsi Silovčani.*
17. *Moj ti stari oče so včasih žnidar bli, so delali nove hlače in lajbič pisani.*
18. *Moja mati Ana so mene zibali, so pesem ledik stana zravno spievali.*
19. *Per zibiki so zbrali mi srečni ledik stan, ga z rožcami nastlali še sadanašni dan.*
20. *Luba šentjanska fara, mogočni jejn patron, med vsiemi najbolj stara, kaj hočeš 'met za lon?*

Kitica 4, 5, 6, 7: Rožen, Kružnik, Šolar in Judež so kmetje na Selovcu. Kitica 11: cajgnast = Zeugnis, izpričevalo. Kitica 13: dr, rožansko dro. Dobro → doro → dro → dr pritrnilno.

Ne samo zeleno Pohorje, ki se ponaša z Jurijem Vodovnikom, tudi naš Selovec, ki se razprostira na prejšnji koroško-štajerski meji, ima svojega ljudskega pesnika.¹

Anton Lesičnik se je rodil 27. decembra 1836 na Selovcu v šentjanski župniji pri Dravogradu. Oče je bil Matija, p. d. Rožen na Selovcu h. št. 17, mati pa Ana, rojena Hafner, ki je bila pred poroko doma pri Mežniku ob Meži.² Otroka je krstil domači župnik Franc Krabat.³ Njegov oče se je rodil leta 1802, mati Ana, vdova Slaz?, pa 1798.

¹ Omenil sem ga že v notici v Času V, 1911, 240 in v NS II, 97–98.

² Šentjanska rojstna matica, kjer pa je vpisan kot Antonius Jezičnik. Matični urad v Dravogradu. Status animarum šentjanske župnije 1859–1868 ima vpisanega očeta: Matija Lesičnik tudi Jezičnik, užitek.

³ Ta je živel 1849 kot upokojeni župnik in konsistorialni svetnik v Dravogradu. Rodil se je 25. III. 1780 v Borovljah, duhovnik od 15. dec. 1803 (Lavantinski šematizem 1849).

Kmetijo je prevzel brat Peter, ki je bil nekaj časa tudi šentjanski župan. Svojo mladost je lepo opisal v avtobiografski pesmi, brez nje bi ničesar ne vedeli o njegovih mladih letih. Leta 1840 se je družina preselila v soseščino, k Judežu. Kaj je bilo temu vzrok, danes ne vemo več. Ko je bil v desetem letu, je bil za varuha malih otrok pri Kružniku. V šolo je hodil v Šentjan, kjer je poučeval župnik ob nedeljah in torkih.⁴ Leta 1845 je bil župnik v Šentjanu Franc Krabat, provizorni kaplan pa Jože Bratanič, leta 1846 pa je že Bratanič župnik. Krabat pa se je kot upokojenec preselil v Dravograd. Leta 1845 je bil Anton Lesičnik star devet let, takrat bi ga lahko poučeval v šoli še Krabat ali pa kaplan Bratanič, pred letom 1845 pa Krabat.

Doma je sedem let pasel ovce in je pri ovcah velik zrasel. Tedaj je namreč ovcereja pri nas bila še močno razvita. Vsaka kmetija je imela precej te drobnice. Velike črede ovac pa so se poleti pasle po Uršlji gori. Na Šentjurjevo je bil v Guštanju velik semenj, kamor so prignali veliko ovac. V moji mladosti so jih kupovali zgornji Korošci. Najemali so fante, ki so jim jih gnali po Podjunski dolini, tam so najeli spet druge in jih spravili domov. »Črni Huber«, znani nemški krščanskosocialni deželni poslanec v Birnbaumu, v Lesah (Lesachtal), jih je navadno veliko nakupil in gnal domov, kjer jih je poleti na planinah spasel, na jesen pa debele prodal v Pariz in odnesel dobiček. Znano je namreč, da Francozi uporabljajo mnogo ovčjega mesa, ki ga znajo tudi zelo okusno pripraviti.

Za nlapca je služil Anton doma in dve leti »pri sami laški repi« (krompirju) pri Šolarju, kmetu na Selovcu. Izobraževal pa se ni samo v šoli, ampak tudi v domači hiši. Njegov brat je bil zelo muzikalen. Doma je imel orgle, ki jih je sam naredil in baje daroval ali prodal cerkvi sv. Neže, podružnici župnije na Selah.⁵ Pri bratu se je naučil citrati, orglati in tudi orgle popravljati. V teh časih so bile citre pri nas domač instrument. Šele pozneje so jih izpodrinili »mehi« (harmonika). Po vseh večjih gorskih kmetijah in ponekod tudi v dolinskih so imeli citre, ki so zabrnele ob nedeljskih popoldnevih in ob domačih kmečkih praznikih in običajih. V Lesičnikovi soseščini na Vuhnečem (pri Vuhnetu) je bilo nekako prosvetno žarišče, kjer so domovali Lečniki. Leta 1845 sta bila dva Lečnika naročnika Novic. Tam so se shajali Selovčani k nedeljskim pomenkom. Tedaj je tudi že po Pohorju, v slovenjegraški okolici in Mežiški dolini »vse sorte pesmi trosil« Jurij Vodovnik (1791—1858), o katerem je po mojem dedu Benediktu, pd. Jugu, izpričano, da je »pripel« tudi v naše kraje. Tri leta starejši od Antona Lesičnika pa je bil potujoči pevec Podjunske in Mežiške doline Franc Leder-Lisičjak. Naš ljudski pesnik je torej živel v dobi naših potujočih ljudskih pevcev.

Prevaljske fužine, ki so takrat bile še v mogočnem pogonu, so privabljale kmečke fante, ki jih je socialna krivica nagnala po svetu, v svoj objem. Tudi Antona so zvabile po dvajsetem letu starosti (po 1856). Niso mu dali

⁴ Poročilo pesnikove hčerke Marije Hrastnik iz Podgorice pri Slovenjem Gradcu.

⁵ Po poročilu dekana Fr. Ks. Meška so bile prej pri Sv. Neži res neke stare orgle, njih provenienca pa ni znana.

lahkega dela. Bil je pudler. Ob plameneči peči, ob hudi vročini, ki povzroča veliko žejo, je prekalval železo. Poleti delajo ti delavci do pasu nagi. Ob prostem času je zahajal v Kotlje in na Brdinje na mošt, to je jabolčnik, lesnikovec, hruškovec ali lesnačevce, ki ga v naših krajih ob dobrih sadnih letinah veliko naprešajo. Kovaško delo na fužinah se mu je zdelo pretrdo, zato je zapustil fužine in postal tkalec. Pravi, da je bil dober delavec in da je dobil od graščine lepo izpričevalo. Katera graščina je to bila, pa ni znano. A tkalci niso mnogo zaslužili, saj je že Jurij Vodovnik, ki je bil tudi izučen tkalec, l. 1844 tožil v Mislinju Ivanu Macunu, »da to delo hudo malo izplačuje trud, veliko pa podkaplje zdravje«. ⁶ Mogoče se je zato vrnil na prevaljske fužine. Tam je imel čez glavo dela in vročine. Že petnajst let se je pobijal po fužinah, ko je zložil svojo avtobiografsko pesem. Veseljak, kakršen je bil, se je najraje mudil v družbi fantov in deklet.

Kdaj je bil na Prevaljah? V šentjanskem seznamu duš (Status animarum) iz leta 1859—1868 so vpisani otroci Matija Lesičnika (tudi Jezičnika), ki je bil takrat že užitkar.

Peter, posestnik, rojen 1834, Anton, rojen 1836 (poznejši pripis: Prevalje), Matija, rojen 1840. Tedaj so izpraševali župniki ob postu tudi odrasle v krščanskem nauku. Za leto 1859 ima Anton znak g (gut?) dobro, za leta 1860—1862 črtico — takrat je najbrž bil prvič na Prevaljah — od leta 1863 do 1868 zopet g (dobro), razen v letu 1864, ko ima znak m (minder? manj?). Od leta 1863—1868 je torej živel v domači župniji. V teh letih je brzkone tkal, nato pa zopet delal na prevaljskih fužinah. V pesmi pravi, da se »po berkih« pobija že svojih petnajst let. Če vračunamo v dobo 15 let tudi prva tri prevaljska leta, bi do časa, ko je zložil pesem o svojem življenju, prišli v leto 1880. Takrat prevaljske fužine še niso obstale. Tedaj je bil Lesičnik star že 44 let, pa je še najrajši občeval s fanti in dekleti, ker so mu »pri zibki izbrali srečni ledik stan, ga z rožcami nastlali in še sadanašnji dan«.

Pri fužinskem delu se je ponesrečil, odneslo mu je polovico palca. O tej nesreči že molči njegova pesem. To se je zgodilo po letu 1880. Zapustil je fužine in odšel za organista na Strojno. Toda tam je še župnik komaj životaril, organistu in cerkovniku pa je še hujša predla. Ta župnija že dolgo, dolgo ni zasedena, svoj čas je bila kazenska postojanka. Prevzel je organistovsko in cerkovniško mesto v Pogorici (Podgorju) pri Slovenjem Gradcu. Starejši podgorski kmetje se še spominjajo suhega dolgina Lesičnika.

V svoji pesmi sicer pravi, da so mu pri zibiki izbrali »srečni ledik stan« in ga nastlali z rožicami, pa se je vkljub temu dne 29. maja v 57. letu starosti poročil z Antonijo Orešnik, rojeno 23. maja 1865 v Podgorici, hčerko Ivana Orešnika, kočarja, in Marjete, rojene Krivonog.⁷ Poročilo pravi, da je bil nekaj časa tudi organist na Ojstrici nad Dravogradom. Tudi tam mu ni bilo z rožicami postlano. Ali je bilo to pred Podgorico ali po njej, nisem mogel ugotoviti.

⁶ Macun Ivan, Pogled v Pohorje. LMS 1869.

⁷ Poročna knjiga župnije Podgorice. Zv. II, str. 72. Matični urad MLO v Slovenjem Gradcu.

Nato se je preselil v Šentjernej nad Muto, kjer je opravljal isto službo. Ko je prišel v Šentjernej, mu župnik Jakob Pečnik ni hotel verjeti, da je poročen. »Ne verjamem, da bi bila ti takega starega deda vzela,« je rekel ženi. Saj je bila 30 let mlajša od moža. Lesičnik si je priskrbel poročni list in potem je bilo vse v redu.

Na svojo umetnost je bil menda zelo ponosen. Nekoč je župnik v Šentjerneju povabil za patrocinijski več sobratov ter organista s pevci iz Marenberga. Antona je to tako vznejevoljilo, da ni hotel sodelovati. Pa so orgle

Anton Lesičnik

molčale, ker jim marenberški organist ni bil kos in tudi nihče ni zapel tiste lepe pesmi o sv. Jerneju, ki jo je zložil in komponiral Lesičnik sam. Njegova hči je tudi pravila zgodbo o sliki, ki je tu objavljena. Leta 1911 se je dala v Šentjerneju njegova žena fotografirati z otrokom. Njemu to ni bilo po volji. Tedaj mu pravi župnik Rahtelj, naj se usede na stol. Dal mu je v roke časnik, in že je opravil fotograf svoje delo, kakor sta bila z župnikom domenjena. Lesičnik ni vedel, da ga je fotografiral. Šele ko je dobil fotografijo, je zvedel za ukano. Bil je zelo nejevoljen in je hotel sliko raztrgati, ob pravem času so mu jo izmaknili iz rok. Plačati je moral za sliko baje 5 goldinarjev (najbrž je fotograf napravil več slik). Medtem ko se mu v mladih letih ni zdelo škoda denarja, — saj pravi v pesmi, da gnarce vse

zapije, da nima groša pred, — je bil v starosti škrpicelj, ki je zelo nerad izpustil kak belič od sebe. Zato se mu je tudi za fotografijo zdelo škoda denarja. »Graščino bi lahko imel, ko bi bil prej bolj šparal,« je večkrat dejal.

V Šentjerneju sta se mu rodila 5. januarja 1901 dvojčka, sin Gašper in hčerka Marija. Gašper je že 8. II. 1901 umrl, a Marija se je poročila v Podgorici dne 14. maja 1933 s Francem Hrastnikom.

Antonu pa so polagoma tekla leta h kraju. Umrl je 29. avgusta 1915 v Šentjerneju na št. 32 ob pol eni uri zjutraj in bil 31. avgusta pokopan.⁸

Hči Marija nima nobene očetove pesmi in tudi ne nobenega drugega zapiska. Ob večkratnem preseljevanju se je vse zgubilo. Imela pa je razne Marijine pesmi, pod katerimi je stalo: Zložil Anton Lesičnik, razen teh še razne camarske in druge pesmi. Nobene ne zna več na pamet razen štirih kitic o šentjernejskih muzikantih, pa še to le samo površno:

*Šentjernejski muzikanti
frhtlih so ljudi,
so možje ino fanti,
prebrisani so vsi.*

*Lenček najtamlajši —
imajo ga vsi radi —
je en priden fant,
prav dober muzikant.*

*Tuđ Preglav Grega
pri muzki komandant,
se nikol ne krega,
je en moder fant.*

*Hubo prevzel, posestvo,
bo gratal gospodar,
dobil bo tuđ nevesto,
jo peljal pred oltar.*

Čeprav te kitice niso popolnoma avtentične — (posebno druga) — vendar kažejo, da je pesniku pesniška sila pojemala. To ni več ona sočna, na pol šaljiva mladostna pesem o življenju, ampak verzificirana proza.

Lesičnik je zlagal tudi camarske pesmi, ki jih prepeva camar (drug) na poroki, odpeva pa mu družica, ko plešejo ples »štajriš«. Posebni ceremoniel se vrši, ko za venec plešejo, ko »krienc dov rajajo«. Ta običaj še danes ni izumrl. Ljudski pesnik Blaž Mavrel s Strojne je svoje camarske pesmi izdal še pred drugo svetovno vojno.⁹ Lesičnik je zlagal še druge pesmi. Gotovo so še kje ohranjene, a dosedaj jih še nisem mogel zaslediti. Svojo pesem o

⁸ Šentjernejska mrliška knjiga. Matični urad KLO na Muti.

⁹ Ljudske camarske pesmi je Štrekelj objavil v III. zv. SNP 249 sl.

življenju je pesnik bržkone tudi sam prepeval. Tako se je razširila med ljudstvo. Pred drugo svetovno vojno so jo prepevali še steljerajevci po Kotljah. Imela pa je še več kitic, le konca zadnje se še spominjam.

Silno realno je zapel o svoji smrti:

»Kje bo kaj grob zeleni,
kir bom v črni zemlji gnil?«

Bržkone je avtor v poznejši dobi svojega življenja dostavljaj še nove kitice.

Naši bukovniki in ljudski pevci so se v predgovorih svojih rokopisov opravičevali, da so navadni ljudje in jih zato ne smemo prestrogo soditi. Tako je že leta 1754 zapisal mlinar Luka Maturer iz Podkloštra v svoji Cerkevni pesmarici: »Vas prosim, da vi mene na bote zamerli, dokler sem jest en deloven človek inu sem jest tem devu pedveržan, nisem mogu vse prov popunoma pisati, zato mam upene, da tudi bi (vi) mene na bote zamerli.«

Matija Žegar je leta 1767 prevedel Antikrista »po svabej modruesti«. Tudi Drabosnjak je bil le »poreden« (preprost) kmet v Korotanu in je pisal najboljše, kakor je pač mogel. In tako moramo presojeti tudi našega Antona Lesičnika in druge ljudske pevce. Ljudje v dobah, v katerih so ti živeli, niso dvigali teh skritih ljudskih talentov. Zato se niso mogli tako izobraziti, kakor se lahko izobražujejo naravni talenti v današnji dobi, ko jih iščemo po tovarnah, v gorskih kočah in na kmetijah, jih naše ljudske oblasti podpirajo in jim nudijo možnost, da razvijajo svoje naravne sposobnosti. Lesičnik je v prvi dobi izrazil realist, ker je lepo izoblikoval snov iz svojega življenja. Janko Glazer pravi¹⁰: »Vrednost pesnikovega dela ni toliko v tem, koliko je v njem realiziran kak določen literarni program, ampak v tem, koliko mu je uspelo umetniško oblikovati kos resničnega življenja.« To se je Antonu Lesičniku posrečilo z avtobiografsko pesmijo. O drugih njegovih pesmih pa ne moremo izreči sodbe, ker jih ne poznamo.

¹⁰ ČZN XXXIV, 1939, str. 122.

R é s u m é

L'auteur traite du poète populaire slovène ANTON LESIČNIK (1856 et 1915), qui composait des chansons de nocés et autres. Il nous est connu surtout par son poème autobiographique que l'auteur cite dans l'introduction de son exposé.